

Година на успехи

Преподавайте стратегии като шампион

Съставено от

Емили Езел (Emily Ezell) и Розан Лаис (Roseanne Lais)

Редактирано от професор Рут Мелания (Ruth Melania)

Васкес Фриас (Vásquez Frías) и LCF's на Корпуса на мира (Los LCFs de Cuerpo de Paz)

Проектиран от Simone LaBonté

Том №1, преработен през февруари 2014 г

Съдържание:

Планирам

Аз-Ние-Вие

Двоен план

Начертайте карта

Акростих

Рутината в клас

Знаци и табели за искания и молби

Изходен билет (билет за изход)

Направи го сега

Кратки преходи

Поведение на учениците

Циркулярно (С постоянство) “Кръгова техника“

Говорете уверено

Емоционална стабилност

Великодушен срещу строг

Обясни всичко

„Човешко е да се греши“

Време за изчакване

Без изход

Студени обаждания

Управление на поведението

Насърчавайте

Система за стимулиране

Какво да правя

100%

Направи го отново

Без заплахи

Положителни рамки

Планирам

Аз—Ние—Вие

Целта:

Учениците да овладеят по-лесно новата информация.

Кога се използва?:

Това се случва когато преподавате нова информация, когато учениците планират или извършват различни дейности, използвайки нови знания.

Обяснението:

Уверете се, че учениците овладяват новата информация и могат да я използват сами.

Учителите-шампиони планират преднамерена прогресия в уроците си, в която отговорността за извършване на работата постепенно се прехвърля от учителя на ученика.

1. „Аз“ частта на урока е, когато учителят въвежда информация или моделира процес, който води учениците чрез примери. Това е частта с инструкцията, когато сте „изправени“ пред класа и говорите на учениците. Не продължавайте с частта „Ние“, докато всички ученици не дадат знак, че са разбрали смисъла на вашите думи, цялостното послание.

2. Частта „Ние“ продължава, когато учителят помоли учениците да дадат собствени примери с все по-малко помощ и подкрепа. Можете да мислите за това като ръководена практика, защото в този момент учениците практикуват, но с подкрепата на учителя.

3. В частта „Вие“ учениците имат множество възможности да работят самостоятелно. Това е когато учениците демонстрират, че са научили преподаденото по предмета и могат да го използват правилно сами. Този процес приключва, когато те отговорят коректно на всички въпроси и изпълнят всички задачи, които са им зададени. Може би някои учениците ще усвоят новата информация след разработване на десет въпроса или задачи, а на други ще е необходима повече практика. Ако учениците не са усвоили новата информация, след като сте завършили занятията си, можете да продължите с този етап на следващия ден или да се върнете към частта „Ние“.

Пример:

Учителка преподава нов урок по Испански език. Затова тя първо обяснява новата информация на учениците и сама развива някои примери, така че учениците да разберете как да я прилагат. След това тя дава три примера заедно с учениците. Случва се, въпреки тези заедно изготвени примери, някои ученици все още да са объркани и учителката решава да предостави още няколко примера.

Всички ученици започват да разбират новата информация след четвъртия пример. Сега преподавателката дава на класа десет самостоятелни задачи. Тя обикаля стаята, за да помага на децата при проблемите, които срещат.

Упражненията, които не са останали незавършени в клас, са за домашна работа до следващия час по Испански език.

„Двоен план“

Целта:

Предварителна подготовка с план за протичането на всеки урок и час.

Кога се използва?:

В допълнение към планирането на конкретен час ще имате дългосрочна визия какво ще правите с децата ежедневно, за да постигате целите си.

Обяснението:

Когато планирате всеки ден, бъдете на ясно какво ще правят учениците ви по време на час.

Подобно дългосрочно планиране – „Двоен план“, помага на учителя да посреща и управлява подходящо непредвидени събития, да има подход за по - бавно и по - бързо учещите деца и да знае кога да промени определени дейности, така че да задържи вниманието на учениците.

1. Когато изготвите своя план, направете таблица с две колони, едната за учителя („Учител“), а другата за учениците („Ученици“).

2. В колоната „Учител“ напишете стъпка по стъпка какво ще правите като учител по време на час с класа. Опитайте се да разнообразите дейностите. Например, ако учениците трябва да седят концентрирани за 15 минути, докато правите практика, добавете друга дейност, където учениците могат да станат и споделят своите идеи или свършена работа със съучениците си.

3. В колоната „Ученици“ напишете какво трябва да правят учениците, докато преподавате урока. Ако има ученици, които обикновено правят обратното на това, което се изисква от тях, напишете какво мислите, че ще направят и как трябва да се справите, направете прогноза. Например, ученикът Пабло знае, че правилото на класа е да вдигнеш два пръста, за да поискаш да изхвърлиш боклука си, но той продължава просто да го мятат от задната част на класната стая. Аз, като учител бих написал в колоната „Ученици“ - „Дръжте под око Пабло, защото е по-малко вероятно да изхвърли боклука си ако знае, че го наблюдават. Ако все пак го пусне на пода, накарайте го да го вдигне и след това да премести своята ПИОНКА на жълто.“ (Вижте „Система за стимулиране“)

4. В края на всеки час или ден е препоръчително да запишете някои предложения, които да ви помогнат да се изправите пред предизвикателство, което може да възникне в бъдеще. Също така би било хубаво да се отбележи какво да предприемете, за да подобрите нещо когато водите урока следващия път.

Пример:

В същия час по Испански език учителката е направила своя „Двоен план“, в който пише какво е предвидила в графа „Учител“ и какво очаква учениците да правят в колоната „Ученици“.

Предимството на използването на тази система за планиране е, че учителят може да предвиди възможни предизвикателства, с които може да се сблъска в клас, като например ученик, който много често прекъсва работата или друг случай, в който ученик усвоява знания по – бавно и никога не изпълнява задачите навреме. След като е наясно с потенциалните предизвикателства, учителката може да промени заложеното в графата „Учител“ и/или да редактира колоната – „Ученик“.

На вниманието ви е представен „Двоен план“, който учителката ще използва в своя час:

Учител	Ученици
<p>1. Дейност „Направи го сега“ (вижте техниката: „Направи го сега“): Учениците отговарят на три въпроса върху урока по Испански език. Изписвам въпросите на дъската, така че да са видими за всички в стаята. По време на петте минути, в които учениците извършват дейността, подготвям следващото упражнение и преминавам между чиновете, за да видя как се справят и имат ли нужда от напътствия, възникнали ли са у тях въпроси относно активностите (вижте „Кръгова техника“)</p>	<p>1. Ученици пристигат в класната стая. Сядат, изваждат химикалка и учебна тетрадка и материали, за да развият трите въпроса. Ако срещат трудност или имат въпрос, вдигат ръка и изчакват тихо до приближаването на учителя. По – късно, когато приключат с дейността, поставят химикалите в средата на тетрадките и мълчаливо изчакват съучениците си да приключат.</p>

Продължавате да планирате урока си по този начин, с всички дейности и когато имате плана на „Учителя“ изготвен, препоръчително е да напишете имена или описание на дейностите на дъската, така че учениците да знаят какво ще правят в час. По-долу е представен опростен план на урока, който можете да изпишете на дъската:

План на часа: (общо 45 минути)

1. Направи го сега (5 мин.)
2. БИНГО от упражнения и задачи (20 м.)
3. Въпроси за преглед (15 мин.)
4. Изходен билет (5 м.)

Начертайте картата

Целта:

Оптимално организиране на средата в класната стая

Кога се използва?:

При разпределяне на чиновете, учениците и средата в класната стая, като извлечете максимума от пространството, за да може оптимално да преподавате и управлявате поведението на учениците.

Обяснението:

Когато планирате всеки отделен ден, имайте прес себе си „физическа карта“, предварително начертана схема на пространството, където учениците ще седят. Разпределете местата им, като вземете предвид поведението на учениците, които често нарушават дисциплината. Предвидете и своята физическата територия, пространството, което използвате, за да преподавате. Също обмислете за алтернативни начини, по които ще подредите столовете, не е нужно те да са в редици.

1. Подредете местата за сядане, за да осигурите директен и ефективен достъп до всеки ученик.
2. Разпределете места на учениците, като вземете предвид взаимоотношенията помежду им, така че да имате максимален контрол върху класа.
3. По време на час, отдалечете се от дъската и се разходете между учениците в първите пет минути от започването му, за да установите у децата усещането, че стаята принадлежи на вас и вие управлявате тази територия.
4. Украсете стените с неща, които допринасят за изучаването на предметите.

Пример:

Учителят отчита как учениците се разбират помежду си, взема предвид от какво се нуждаят и върху какво е концентриран урока. Той решава как столовете се вписват най-добре в класната стая, така че да може лесно да се разхожда из цялата стая. Знаейки, че Хосе и Естефани говорят много, преподавателят ги слага на столове, които са далеч един от друг. Освен това отчитайки, че Роксана е разсеяна и се заглежда по всички хора, минаващи покрай прозореца и отворената врата, той я поставя по-далеч от тях, за да няма какво да я разсейва.

Вижте по-долу примерна карта на класна стая:

Примерна карта:

<i>Хосе</i>	<i>Коридор между редиците от чинове</i>	<i>Мария</i>	<i>Коридор между редиците от чинове</i>	<i>Виктория</i>
<i>Ярца</i>		<i>Бионсе</i>		<i>Емили</i>
<i>Роси</i>		<i>Сали</i>		<i>Хуан</i>
<i>Карлос</i>		<i>Давид</i>		<i>Рейнър</i>

Тъй като учениците искат сами да избират местата си, картата не винаги ще им хареса.

Вероятно отново и отново ще се опитват да се разместят и да седнат другаде. Учителят трябва да напомня на учениците, че трябва да седят според указанията на картата. Желателно е, особено при по-малките, учителят да направи копие от картата и я залепи на стената на класната стая.

Акростих

Целта:

Децата да научат и следват прости правила.

Кога се използва?:

Задайте правилата през първата седмица от стартирането на учебната година или от момента, в който започнете да преподавате в даден клас и накарайте учениците да се съобразят.

Обяснението:

Използвайте прост акростих, който да помогне на учениците да се държат добре в класната стая.

1. Напишете правилата, под формата на акростих и ги закачете на дъската за важни съобщения на стената на класната стая.
2. На първия ден от учебната година прегледайте правилата с вашите ученици. Отделете нужното време за обяснение на това как изглежда всяко желано и нежелано поведение. Направете малка пиеса с учениците, за да дадете заедно няколко примера за добро, не до там добро и лошо поведение, и как да коригирате лошото поведение.
3. Преглеждайте акростиха на първия ден от всеки триместър и всеки път когато усетите, че учениците имат нужда от напомняне. Може да бъде толкова просто: „Клас, какво означаваше ИГРА (Изслушвам, Говоря, Разбирам, Анализирам)?“
4. Обърнете се към предварително установените акростихове и съкращения, когато искате да видите дадено поведение: „Клас, искам да видя БУДИТЕЛ (Бодър, Умерен, Добър, Идеен, Трудолюбив, Емпатиен, Лъчезарен)!“
5. Когато го използвате, изчакайте заявката да бъде изпълнена на 100% (вижте техниката 100%)

Пример:

Учителката обяснява какво означава ИГРА и как тази дума залага правила, така че учениците да разберат, че трябва да изслушат, човека, който говори преди да вземат думата, да проявяват разбиране и да анализират чутото. Учителката демонстрира шеговито как децата трябва да са сериозни, въпреки, че „кодовата“ дума е ИГРА. Изигравайки малкият забавен етюд, учителката размива учениците, но в същото време те запомнят правилата на класната стая.

Учителката отново разглежда установените правила с учениците след две седмици, за да е сигурна, че не забравят да ги спазват.

Ако не сте въвели правила от първия учебен ден, никога не е късно да ги представите на учениците.

Рутината в клас

Знаци и табели за искания и молби

Целта:

Да бъде намален броя на прекъсванията по време на час, като научите децата как да използват „знаци“ за исканията и молбите си към учителя.

Кога се използва?:

Представете табелките още на първия ден от новата учебна година и обяснете за какво те служат и как се използват.

Обяснението:

Учениците ежедневно искат различни неща по време на час и чрез тези сигнални табели и знаци, те могат да покажат своите нужди без да стават и прекъсват работата в класната стая.

Сигналните табели са комуникационна система, която гарантира, че учениците свободно могат да поискат нещо без да се прекъсва часа. Работят добре когато малките ученици имат нужда от обичайни неща като ходене до тоалетната, вода и други. Също така, системата с табелки може да работи като начин да получавате отговори от учениците по контролиран начин.

1. Докато планирате новата учебна година, помислете какви ще бъдат знаците, които искате да използват учениците при поискване на разрешение за нещо. Ако трябва набавете нужните материали за изработването им. Знаците могат да са и обикновен жест с ръка или предмет, с който всички деца разполагат. Например, когато ученик иска да отидете до тоалетната може да вдигне ръка със скръстени показалец и среден пръст или да вдигне молив, като жест за поискване на носна кърпичка.

Добрите знаци не трябва да изискват никакъв звук от учениците и минимално да отклоняват вниманието на учителя.

2. На първия учебен ден запознайте и научете учениците на знаците. Също така, ги инструктирайте как да вдигат ръцете или молив, докато изчакват разрешение да говорят или когато желаят да допринесат с нещо в клас. Забавен начин да научите знаците е като направите малка сценка с децата, показвайки им правилния и неправилния начин да изпълняват знака.
3. През цялата учебна година наблюдавайте на това учениците да използват знаците по правилния начин. Всеки път, след като ученикът приключи със задача, уверете се, че сигнализира по подходящ начин, а не извиква: "Готов съм!" или нещо друго, което не е уговореният сигнал. Ако ученикът не използва сигнала или не го прави ясно, искайте да го направи отново (вижте техниката „Направи го отново“), така че да е ясно на децата, че държите на правилата.
4. Сигналите са невербални, така че учениците не трябва да издават шум когато ги дават.
5. Сигналят трябва да е прост, да е лесно запомнящ се и да може да се направи за по-малко от две или три секунди.

Пример:

Учителката показва някои знаци на учениците в началото на учебната година и продължава да настоява да бъдат практикувани всеки ден. Момиче от класа желае да отиде до тоалетната и вдига два кръстосани пръста - знак, който означава точно това. Учителката в момента говори пред класа, но детето чака търпеливо, докато получи отговор. След около пет секунди учителката дава сигнал - „Да“, който е вдигната ръка с палец нагоре. Ученичката става от стола тихо и тръгва към вратата. Друг ученик също иска да отиде до тоалетната и вдига двата кръстосани пръста. Правило в класната стая е, че учителката позволява само на един ученик да отиде до тоалетната в даден момент. Затова, тя веднага отговаря на ученика с палец надолу, което означава „не“. След това дава още един знак с дланта на ръката си, обърната към детето, което означава- „Изчакай няколко секунди.“. Ученикът разбира посланието „Изчакай, ще посетиш тоалетната когато другото дете се върне.“ Когато момичето се връща, учителката показва вдигнат нагоре палец, за да отиде и другото дете до тоалетната.

„Изходен билет“

Целта:

След края на всеки час, учениците да бъдат едновременно оценени и да могат безопасно да напуснат класната стая.

Кога се използва?:

През последните 5 минути на всеки преподаден урок.

Обяснението:

В края на всеки час, учениците бързат да напуснат класната стая, нека това се случва спокойно и безопасно.

Последните минути от всеки час посветете на сесия „Въпроси и отговори“.

В края на урока задайте конкретен въпрос или поредица от казуси, като събраните от учениците отговори ще ви помогнат да оцените това, което са разбрали и научили или какво ги е затруднило, или объркало.

Сесията трябва да е лека, бърза и ненатоварваща, за да можете да я проведете в рамките на пет минути или по-малко.

Учителят използва въпроси по темата, която преподава през този ден, като по този начин той/тя може да прецени дали учениците са разбрали урока.

Обсъдете верните отговори от „Изходния билет“ с учениците през следващия час, който имате заедно и им помогнете да запълнят пропуските и неяснотите в информацията.

Пример:

Учителката изнася урока за деня, но остават пет минути до звънецът и междучасието. За да завърши часа, тя казва на учениците да затворят тетрадките си и им показва бял лист. Той съдържа три въпроса по темата от деня, на които всички трябва да отговорят преди да напуснат стаята. Учителката прочита закача листа на дъската, така че въпросите да са видими за децата. Учениците знаят, че трябва да извършат дейността или да отговорят писмено на въпросите, без да говорят и ако не я завършат в рамките на пет минути, задачата остава за домашно. Когато приключат, те напускат стаята, за да отидат да почиват. Преди да излязат, те оставят своята писмена работа върху масата или в кутия, предназначена за „Изходни билети“. Докато учениците разработват своя „Изходен билет“ учителката обикаля стаята, за да отговаря на въпроси и да насочва учениците, които имат нужда от помощ.

Направи го сега

Целта:

Мобилизиране на вниманието на учениците още през първите пет минути от стартиране на час.

Кога се използва?:

През първите 5 минути на всеки час.

Обяснението:

Това е задача или дейност, която учителят записва на дъската, така че учениците да работят върху нея веднага щом влязат в класната стая и седнат по местата си. Въпросите, над които учениците трябва да помислят и развият, се отнасят до тема, която ще се преподава на днешния ден. Техниката „Направи го сега“ гарантира, че класът ще започне концентрирано и продуктивно часа и вниманието на децата ще е върху новата информация от самото начало.

Трябва да следвате и четирите критерия, за да сте сигурни, че това ще бъде фокусирана, полезна и резултатна задача.

1. Учениците трябва да могат да изпълнят упражнението „Направи го сега“, без да получават допълнителни инструкции от учителя и без да се налага да разговарят със съучениците си.

Учителят може да изясни задачата ако е необходимо, като това означава, да работите по качеството на инструкциите си, за да ги направите ясни и точни.

2. Завършването на дейността трябва да отнеме три до пет минути.

3. Дейността трябва да изисква използване на химикал или молив, тоест трябва да доведе до пълен писмен продукт.

4. Дейността може да бъде преглед на темата за деня, за да видите каква е предварителната подготовка на децата или преглед на вече усвоен материал.

Пример:

Когато учениците влизат в класната стая за час по математика, те виждат на дъската упражнение „Направи го сега“. Децата са свикнали, че бързичко трябва да седнат на чиновете си, да извадят тетрадка и химикал и започват да го изпълняват.

Докато учениците изготвят „Направи го сега“, учителката има време да провери присъствието за по-малко от един минута, без гласно да изговаря името на всеки. Както вече уточнихме, тя има план, кой къде седи и учениците не могат своеволно да променят установения ред. Виждайки празен стол, тя отбелязва отсъствието. След като е дала минутка, две за самостоятелна работа, учителката започва да се разхожда из стаята, за да отговаря на възникнали въпроси. Когато са готови, децата тихо поставят химикала на чина, което пък е невербален „знак“, сигнализиращ на учителката, че ученикът е приключил. Ако свършат преди определените минути, учителката им позволява, по желание да нарисуват нещо, с което да украсят стената. Това служи като мотивация за стегната и концентрирана работа, като целта е да има по-голям брой рисунки на стената.

Когато всички приключат, учителката събира тетрадките/листове и започва с днешния урок.

Кратки преходи

Целта:

Съкращаване на времето, необходимо за преминаване от една дейност към друга, по време на час.

Кога се използва?:

Между две дейности, когато преминавате от едната към другата.

Обяснението:

Правете постоянни и устойчиви опити да съкратите времето за преминаване от една дейност към друга.

Преминаването от една дейност към друга отнема време. Препоръчително е да научите децата на конкретни стъпки, способстващи съкращаването му и да ги практикувате ежедневно, докато постигнете оптималното време. Стартирайте тази „процедура“ в началото на годината, за да реализирате спестяването на време през останалата част от учебния срок.

1. Има техническо време, което бива изгубвано, а може да спестите при преминаване с учениците от едно място на друго или от една дейност в друга. Оптимизирайте организационната работа при задаването на групова задача или тест, като установите рутинни процедури при разделянето на децата по групи или при предаване на готовите им работи винаги в един и същи ред, в една и съща кошница или кутия в ъгъла на стаята или на бюрото.

2. Има и технологично време, необходимо за движението на материали в класната стая, между учениците. Можете да практикувате, например, предаване на документи, учебници, листи или други пособия, по определен ред между децата.

Пример:

Време е за почивка, така че учителката казва на учениците да затворят тетрадките си и да сложат моливите/химикалките на чиновете. Когато всички го направят, учителката дава разрешение на децата от първата редица чинове да станат и да отидат тихо до вратата. След това, учителката дава разрешение на следващата редица и така докато всички ученици се строят мълчаливо и са готови да напуснат стаята. Засичайте времето, което отнема всеки път, за да можете заедно с децата да разберете какво би било добре да промените.

Поведение на ученика

Циркулярно (С постоянство) “Кръгова техника“

Целта:

Използване на физическото присъствие на учителя като начин да се мотивират учениците и да се привлече тяхното внимание.

Кога се използва?:

По време на час, особено по време на „Аз“ частта на урока. (Препратка към „Аз-Ние-Вие“)

Обяснението:

- Преподавателят се разхожда из стаята, за да привлече вниманието на учениците и да ги насърчи да поемат отговорно отношение към своето поведение и процес на възприемане на новия материал. Тази разходка из стаята изглежда спонтанна, но всъщност е стратегическа. Важно е стаята да е организирана така, че да има свободен достъп до всеки ученик, а и децата да могат да повикат преподавателя при нужда.

- Идеята е учителят да излезе от пространството между първите чинове и дъската и да навлезе в пространството на децата. Важно е това да се случи в рамките на първите пет минути от часа, така че от самото начало да бъде ясно заявено физическото присъствие на учителя. По този начин той/тя ясно заявява, че той/тя е човекът, който притежава и владее класната стая, а не учениците.
- Необходимо е да има пряк достъп да всеки ученик по всяко време. По този начин се избягва създаването на пространства в класната стая, където учениците имат контрол, а не Вие. Следователно трябва да имате „пътеки“ достатъчно широки, за да достигате всяко кътче на стаята.
- Ангажирайте учениците, докато се разхождате из стаята.

Пример:

Учителят обикаля стаята през първите пет минути от стартирания учебен час, така че учениците да имат предвид, че това е негова територия. Той се уверява, че по пътя му няма препятствия като чанти или протегнати крака и че всички ученици са съсредоточени върху началото на урока. Учителят продължава да върви през коридорите между чиновете и по време на същинския урок, като рядко остава седнал за дълго време и се стреми да не се обръща с гръб към учениците. Преминването между столовете/чиновете не бива да се случва по предвидим маршрут, така че учениците да нямат шанс да се отпускат и да се отклонят от темата.

Говорете уверено

Целта:

Спечелване уважението и доверието на учениците, така че те да обърнат внимание на учителя и да учат по-ефективно.

Кога се използва?:

Винаги когато се изправите пред класа.

Обяснението:

Когато обучавате децата и младежите, важно е да ги накарате да приковат погледа си във Вас, да усетят, кой е авторитетната фигура в класната стая.

За да постигнете това, използвайте следните техники. Учителите, които използват тези пет правила, успешно привличат вниманието на учениците върху преподавания материал или това, което имат да кажат и в резултат децата ги слушат.

1. Пестете си думите – Използвайте по-малко думи, за да се намали възможната поява на изнервеност. Многословността може да претовари вниманието и да го изчерпа.
2. Не говорете заедно с учениците – Изчакайте, докато никой не говори или шепне, за да вземете думата отново. (вижте техниката 100%).
3. „Не се обръщайте по посока на вятъра“ – Не позволявайте на учениците ви да се разсейват от темата на урока или момента.

4. Стойте неподвижно – Когато давате указания, не се движете, за да не се изгуби сериозността на вашите инструкции. Уверете се, че имате зрителен контакт и стойте изправени пред учениците.

5. Силата на мълчанието – Ако учениците започнат да вдигат шум и чувствате, че трябва да крещите, за да ви чуят, изберете да говорите по-бавно и тихо, за да поддържате излъчването за контрол над ситуацията. Успокойте се и намалете силата на гласа си, така че учениците да трябва да се напрягат, за да Ви чуят. Уверете се, че имате зрителен контакт и го използвайте.

Пример:

Още преди да започне часът, учителката е планирала какво ще каже на децата, за да обясни новата дейност. Тя си е записала всичко на лист хартия и го използва, за да каже не повече от необходимото (Икономично използване на думите). Тъй като тя е уверена в това, което казва, тя стои неподвижно изправена, докато говори (Стойте неподвижно). Изказва се бавно, ясно и гледа всички ученици. Когато някои от децата започнат да говорят по време на обяснението, учителката спира без значение дали е по средата на обяснението, тя е спокойна, защото знае за силата на мълчанието (Не говорете заедно с децата, Силата на мълчанието).

Учениците естествено замълчават, така че тя започва отново точно от началото на своето последно изречение. Един от двама ученици, които са си позволили да говорят, започва да обсъжда въпроса с учителката, казвайки: „Но, не бях аз, госпожо! Мен ме заговориха пръв.“ Учителката се обръща към всички със спокоен тон: „Явно има нужда да припомним правилата на ИГРА“ (виж техниката- Акростих) и всички ученици вече знаят, че от тях според правилата на ИГРА, се иска първо да изслушат, после да заговорят, ако желаят да споделят какво са разбрали или ако има нужда от допълнителен анализ и обяснение. Немирните ученици се успокояват последни, но учителката запазва самообладание и остава неподвижно, докато всички се съсредоточат. Тя започва да говори отново от началото на предишното изречение, но този път с по-тих глас, така че всички трябва да са безшумни и концентрирани, за да я чуват добре. Сега учителката е постигнала целта си, привлякла е вниманието на всички и продължава да си пести думите, за да не се отегчават учениците.

Емоционална стабилност

Целта:

Запазване на спокойствие пред учениците, за да бъде спечелено доверието им.

Кога се използва?:

Когато учениците имат предизвикателно поведение.

Обяснението:

Общуването с учениците често може да бъде трудно, особено когато се държат по предизвикателен начин. Много е важно да съумявате да контролирате емоциите си, за да останете спокойни и да запазите авторитета си.

- Когато учениците се развълнуват, отговаряйте спокойно и твърдо.
- Не използвайте език/речник, който издава вашите лични емоции.

- Не крещете и не си позволявайте да изглеждате разстроени.

Пример:

Изабел се ядосва по средата на часа и удря Карлос. Въпреки че учителят също се ядосва, той запазва спокойното си изражение. Учителят замълчава за момент, докато самият той се успокой и след това отива при Изабел и казва тихо, така че само тя да чуе: „Не

трябва да ударяме другите. Моля те да се извиниш Карлос.“. Учителят след това се обръща към всички ученици с покана да продължат с работата, докато той заведе Изабел и Карлос в къта за уединение и почивка. Изабел се извинява на Карлос, а Карлос се извинява на Изабел, че я е провокирал. Дватамата се връщат на чиновете, а учителят след още един кратък момент на мълчание и продължава с урока.

Полезен съвет:

Добра идея е да си записвате подобни разочароващи ситуации в тетрадка/дневник в края на всеки час или ден, така че да не се натрупва у вас съдържан и неотработен гняв. Нормално е да се ядосвате в час, работата с големи колективи от деца, може да бъде много фрустрираща. Създайте си тази лесна рутина, да описвате това, което ви е повлияло, а не да го задържате във себе си. Това е подходящ и професионален начин да изпуснете парата.

Великодушен срещу строг

Целта:

Постигане на всичко, което е планирано по време на час чрез съчетаване на строгост и грижа.

Кога се използва?:

В училище, по време на час.

Обяснението:

Бъдете стриктни, за да постигнете всичко, което сте планирали за часа, но в същото време се отнасяйте към учениците с любов и грижа. Строгият и стриктен учител не е синоним на непоносим или сприхав. Да бъдеш строг означава да се придържаш към правилата, които създаваш в началото на годината и да не позволяваш на учениците да не им се подчиняват или да не ги зачитат. Така че е възможно е да бъдете стриктни и същевременно да се отнасяте внимателно и тактично към учениците, като им напомняте да спазват правилата и задачите. Децата сами ще разберат, че това е за тяхно добро.

- Обяснете на учениците защо трябва да следват правилата, когато не го правят.
- Правете разлика между децата и поведението: не бъдете предубедени към ученика, а срещу лошото поведение. Ние не наказваме конкретен ученик, а даден тип неприемливо поведение.
- Използвай невербално поведение, показващо грижа

Пример:

Ученик хвърля смачкан лист хартия, докато всички останали работят съсредоточено и уцелва друго дете. Учителката се приближава до ученика, който е хвърлил хартията. Тя умишлено се

навежда, за да не изглежда много по-висока и застрашително да надвисне над момчето. Учителката поставя ръката си на рамото на детето и казва със спокоен глас: „Ние не хвърляме хартия по другите. Вземи сега тази хартия и я постави в коша за боклук.“ По този начин, ученикът разбира, че е постъпил погрешно, но не се чувства засрамен пред всички съученици и разбира, че учителката го порицава, защото го обича и се грижи за него.

Говорете уверено

Целта:

Учениците да повярват, че това, което правят, е най-доброто за тях, за да ги мотивира да си вършат добре работата.

Кога се използва?:

Когато обяснявате задача или дейност.

Обяснението:

Говорете така, учениците да повярват, че това, което правите заедно, е най-доброто за тях, за да ги мотивирате да вършат прецизно работата си в клас и у дома.

Когато давате задача или дейност, обяснете защо го правите, как тя им е полезна и ги подпомага.

- Често напомняйте на учениците, защо правят това, което правят.
- Базирайте обясненията си върху целите.
- Конструирайте разговорите си за неподходящо поведение на език, който обяснява, защо има значение и как едно действие и поведение влияят на друго.
- Обяснете логиката зад правилата и очакванията, предназначени за тяхното подобряване.

Пример:

Учителят обяснява инструкциите за игра и учениците са толкова развълнувани, че не могат да стоят тихи, а говорят. Тъй като учителят знае, че учениците може да не разберат правилата, важно е те да слушат инструкциите, за да знаят как да играят, той им казва: „Радвам се, че сте насърчени и нетърпеливи да започне играта, но няма да можем да извършим дейността, ако не следвате правилата на „ИГРА“. „ИГРА“ точно сега!“ (виж техниката Акростих). Понякога учениците не разбират или забравят да правят нещата както се изисква от тях. Ето защо е важно да им казвате и да им напомняте каква целта на следване на инструкциите на учителя.

„Човешко е да се греши“

Целта:

Учениците да разберат, че грешки е нормално да бъдат допускани по време на учебния процес.

Кога се използва?:

Когато ученик направи грешка или даде неточен отговор по време на час.

Обяснението:

Всеки ученик би могъл да допусне грешка в час. Ние всички се учим като правим грешки. Като учители трябва да приемаме верните и неверни отговори на учениците като напълно нормални, защото се случват като част от учебно-възпитателната работа.

- Избягвайте да укорявате учениците за неверни отговори.
- Вместо да отделяте дълго време, за да коригирате погрешността на даден отговор, по-добре акцентирайте върху съдържанието на материала и верния отговор.
- Избягвайте да хвалите прекалено верните отговори.

Пример:

Мария винаги прави грешки в час и затова не обича да участва. Учителката моли Мария да отговори на въпрос или поне да се опита. Мария ѝ отговаря отново погрешно и учителката казва: „Почти успя, но не съвсем“. Учителката бързо поканва друг ученик да отговори, за да няма време съучениците на Мария да ѝ се подиграват. Учителката е подготвила много въпроси, планирани с различни нива на трудност, така че е възможно и другите ученици да отговорят неправилно, така Мария ще разбере, че не е единствената ученичка, която прави грешки, няма да се чувства зле и да губи самоувереността си.

Време за изчакване

Целта:

Учениците да разполагат с няколко секунди, преди да отговорят на въпрос, зададен от учителя, за да могат спокойно да формулират своя отговор.

Кога се използва?:

Когато учителят задава въпрос на учениците.

Обяснението:

Приучете учениците да изчакат няколко секунди, преди да отговорят на въпроса, който им задавате, за да имат достатъчно време да помислят и правилно да разработят отговор.

Учителят задава въпрос на учениците и след това прави пауза за около три секунди. По време на този тих момент, учениците могат да мислят за своя собствен отговор. Когато мисловно са структурирали отговора, който искат да споделят с класа, те вдигат ръце без да говорят и чакат търпеливо докато някой бъде посочен.

- Настоявайте децата да изчакат с вдигната ръка и да замълчат няколко секунди докато не изберете ученика, който да даде отговор.
- Можете да кажете директно:

„Ще ви дам малко време да помислите, преди да ми кажете отговорите си. Все още никой да не говори, нека всички имат възможност да помислят.“

- Когато сте избрали ученика, който да отговори, след като сте изчакали времето за размисъл, помолете децата да проявят още малко търпение.

Полезен съвет:

- Научете учениците какво да правят през тихите секунди за мислене. Насърчавайте ги да стоят с изправен гръб на столовете, с ръце на бедрата или близо до тялото и когато мислено са формулирали своя отговор, вече могат да вдигат ръце, но без да правят изказвания.
- Може да се наложи да обяснявате и напомняте на учениците, че през даденото време е техният ред да помислят над отговора си, тъй като те вероятно ще забравят и може да не са свикнали с подобни порядки.

Пример:

Учителят пита: „През, коя година е основана Българската държава... (2 секунди пауза), Александре?“ По време на паузата от две секунди всички ученици мислят за отговор, в случай, че се наложи и те да отговарят. Александър дава неправилен отговор и идва ред на друг ученик. Тъй като другите ученици също имат възможност да помислят за отговора, всички са готови да опитат. Учителят се обръща към друга ученичка и тя се справя добре.

Без изход

Целта:

Учениците да не могат да избегнат отговор на въпрос.

Кога се използва?:

Когато учителят посочва ученик да отговори на въпрос и ученикът няма отговор или дава погрешен такъв.

Обяснението:

Когато ученикът не знае или не иска да отговори на въпрос, учителят задава същия въпрос на друг ученик. Ако приемем, че вторият ученик се справи, учителят се връща към първия ученик със същия въпрос. Ако пък вторият ученик също не знае правилния отговор, учителят може да зададе въпроса на трети ученик и след това да зададе отново същия въпрос на първите двама ученици.

Важно е учениците да се опитат да достигнат до правилния отговор, така че да овладеят новата информация.

Важно е учениците да знаят как да вдигат ръце и да чакат търпеливо докато учителят избира, кой да вземе думата. Ако те не знаят как да го направят, трябва да ги научите, преди да използвате Техниката „Без изход“.

Пример:

Учителката пита един ученик: „Колко е 5 x 4?“ Вместо да се опита да отговори, ученикът казва: „Не знам“, мислейки, че учителката ще приеме този отговор. Но тя, не може да си позволи подобно нещо, тя изисква всички ученици да се опитат да отговорят на въпросите. Учителката призовава друг ученик да отговори и той отговаря правилно. Тогава учителката отново задава същия въпрос на първия ученик и понеже той е внимавал, чул е и е запомнил отговора, този път той успява. Това гарантира, че детето вече знае, че трябва да се опита да отговори на въпросите на учителката, а също и че колко повече участва, толкова повече ще има полза при научаване на новата информация.

Студен душ

Целта:

Учениците да отговорят на въпросите и да взимат активно участие.

Кога се използва?:

Най-малко два дни в седмицата за пет до петнадесет минути.

Обяснението:

Учителят задава въпрос и след това избира ученик, който да отговори. Примерен въпрос може да бъде: "Как е „лъв“ на английски..., Даниела?". Тъй като учителят първо задава въпроса и след това споменава името на ученичката, всички ученици трябва да се мобилизират, за да могат да отговорят, а не само Даниела. Ако учителят каже: „Даниела, как е „лъв“ на английски?“, то единствено Даниела ще се замисли за отговора. Важно е всички ученици да задействат мисленето си по посока на верния отговор, защото по този начин учителят активира учениците и ги ангажира в процеса на получаване на нова информация.

Учителят казва на учениците, че ще приложат техниката „Студен душ“, така че те застават на столовете си с лице към учителя, както ги е инструктирал. Ден по-рано учителят е подготвил списък с петнадесет въпроса по темата, която изучават и започва да ги задава. Всички ученици знаят, че е важно да помислят всеки път и да са готови да отговорят, ако чуят името си. Учителят пита: „На кой континент се намира държавата Франция..., Виктория?“ Въпреки че е ред на Виктория да отговори, останалите също са готови, в случай, че тя сгреша.

Управление на поведението

Насърчавайте

Целта:

Насърчаване доброто поведение, като похвалите ученик, който демонстрира отлични постижения.

Кога се използва?:

Когато ученик прави нещо изключително.

Обяснението:

Похвалата е жест, който целият клас прави, за да признае отличната работа на ученик. Това е начин да насърчите изключителната работа, без да пропускате много време от часа.

1. Ученикът прави нещо, което заслужава похвала, това може да бъде правилен отговор, добро поведение и др..
2. Учителят и учениците са установили конкретни начини за даване на похвала.
3. Учениците и учителят насърчават ученика по възприетия начин.
4. Учителят продължава да преподава по темата, по която е говорил и преди да отделят време да признаят постижението на ученика.
5. Нека има универсалност и всеки ученик да получи своята похвала по определения начин и ред. Нека похвалата съчетава емоция, движение и ентузиазъм.
6. Използвайте звук (забавен, жив, може би съчетание между движение и звук).

Пример:

Учениците вече са отговорили на всички въпроси, които са били в списъка на учителя и тъй като те са се справили отлично, той им задава още по-разширени въпроси, свързани с нова информация от урока. Антъни доброволно предлага сам да отговори на първите два и го прави добре. Тъй като момчето се справя с най-трудните въпроси по много впечатляващ начин, учителят подканва децата да насърчат Антъни. Той каза: „Извикайте силно за Антъни!“

Всички ученици се включват едновременно с оваците, но и приключват да го аплодират едновременно, като дават възможност на учителя да продължи с урока.

Система за стимулиране

Целта:

Учениците да са мотивирани да се държат добре и са наградени, когато се съобразят с очаквания.

Кога се използва?:

Когато учениците оправдаят или надхвърлят очакванията.

Обяснението:

Съществува система за стимулиране, която ще ви послужи, за да мотивирате учениците да се държат добре в клас. Ефективната система е проста и лесна за внедряване, без да изисква много време и ресурси от страна учителите и класа. По-долу е даден пример за система, която работи добре в началните класове:

Пример:

Има нещо повече от система за стимулиране, която ще ви послужи, за да мотивирате учениците да се държат добре. Една проста и резултатна система е да се направи поведенчески светофар в клас.

Учениците започват всеки ден „на зелено“. Когато някой ученик не спазва правилата, може да преместите снимка, картинка или пионка, обозначаваща този ученик „на жълтото“. Ако отново не се съобразява с реда, сложете неговата снимка (фигурка или картинка) „на червено“.

Всеки учител ще има различен цветови код в зависимост от правилата на класната стая. Пример за използване на различни правила е споменатата „ИГРА“ (виж техниката на акростиха):

- Зелено: Означава, че ученикът слуша внимателно, седи с изправен гръб и гледа в очите този, който говори, кима с глава и уважава всички. Колко добре!
- Жълто: Ученикът не е спазил едно от установените правила. Учителят му дава предупреждение, като му пояснява какво не изпълнява точно. Например: „Подиграваш се на Мария, когато тя говори, а ние не правим така.“ Той казва на ученика, че ако е нужно може да отиде за 5 минути до къта за почивка и че ако спазва правилата през следващия един час, това ще го премести отново на зелено.
- Червено: Ученикът, който беше на жълто, отново се провали и сега учителят ще се наложи да извести за това негов родител, за да работят заедно върху проблема с лошото поведение.

Ако всички ученици останат „на зелено“ през целия ден, учителят дава награда на децата, например, игра на двора в продължение на тридесет минути, гледане на част от филм или носене на любимата дреха в клас.

Можете да сътворите и „Кутия (буркан, кофичка) за добро поведение“, където да пускате малки предмети или топчета за всяко примерно представяне на децата, така че при напълване, те отново да получават мотивираща награда.

Какво да правя

Целта:

Ясно да бъде обяснено на учениците какво трябва да правят, за да могат да следват инструкциите.

Кога се използва?:

Когато обяснявате дейност, задача или процедура на учениците.

Обяснението:

Понякога учениците не следват указанията, не защото искат да се държат предизвикателно, а просто защото не са ги чули или разбрали. Уточнявайте с учениците дали са достигнали до тях ясно дадените им инструкции.

- Разбийте инструкциите на кратки, конкретни, последователни стъпки от наблюдаеми действия.
- Ако ученикът не е разбрал, пояснението му дава възможност да разбере, да научи и да се съобрази.
- Ако ученикът е разбрал, но все пак не иска да изпълнява, „разбийте инструкциите на кратки, конкретни, последователни стъпки от наблюдаеми действия” премахва всякакви съмнения в качеството на задаването им и можете да сте сигурни, че детето има предизвикателно поведение, което трябва да бъде коригирано.
- „Системата за стимулиране” може да се използва при подобен случай, за да даде представа за последствия на детето, което не желае да съдейства. По-ефективна и позитивна стратегия е да казвате на учениците как да постъпват, вместо как да не постъпват.

Пример:

Учителят желае учениците да съсредоточат вниманието си по време на преподаването на нов материал. Децата, обаче, не спират да говорят помежду си. Учителят се обръща към тях с ясни инструкции какво да направят, за да възприемат новата информация: „Децата, искам от вас да седнете изправени, с лице и поглед към мен, да замълчите и да сложите ръцете си на чина.” Всички ученици изпълняват освен Елизабет, която не говори, но гледа през прозореца. Предполагайки, че Елизабет не го прави в знак на неподчинение, той й дава още един шанс, като повтаря частта от инструкцията, която тя все още не е изпълнила:

„Елизабет, трябва да седнеш изправена с ръце на чина и поглед към мен.” Момичето изпълнява, учителят и казва- „добре“, за да признае, че се е справила.

100%

Целта:

Всички ученици да следват указанията.

Кога се използва?:

Когато помолите учениците да направят нещо.

Обяснението:

Има само един наистина приемлив процент ученици, които следват дадените от вас инструкции и той е - 100%. Ако толерирате намаляването на този процент, ще изгубите и част

от вашия авторитет, позиции и мотивация. 100% внимание от учениците се постига с използване на позитивна дисциплина за коригиране на лошо поведение.

- Невербална интервенция: Поглед или поддържане на зрителен контакт с учениците, които се разсейват и не работят.
- Положителни групови корекции: устни напомнания на групата за това, което трябва да се направи, а не това, което не трябва да се прави, „следим четенето в учебника пред нас“, „слушаме тихо“ или „работим върху упражнение номер четири.“
- Анонимни индивидуални корекции: на конкретен ученик се казва какво да прави близо до него, на ухо – учителят дава ясни инструкции за положителни действия, без да привлича вниманието на групата.
- Публични индивидуални корекции се предприемат своевременно: когато е необходимо да се коригира поведението на отделен ученик. Обърнете се към този ученик по име, кажете му точно какво да направи и признайте съдействието му с благодарност, като отново използвате неговото име.
- Последници: администрирайте последствията, ако е необходимо. (виж техниката „Без заплахи“) Трябва да се уверите, че санкциите са заслужени (вижте техниката „Какво да правя“), направете го твърдо, но и с деликатност, не предприемайте действия само за да демонстрирате авторитета си. Не забравяйте, че на първо място са интересите на децата и възпитателно-образователния процес.
- Видимо съответствие: Увеличава максимално видимостта на съответствието или несъответствието при изпълнение на инструкции – „Моливи долу, поглед върху мен, калкулаторите да са прибрани!“ . Инструкции са дадени ясно и е очевидно и с един бърз поглед кога учениците се съобразяват и кога не. Още един пример: „Време е да сложите бележниците си на бюрото. Благодаря ти, Мария, благодаря ти, Педро.“ Трябва да уточните какво искате и не оставяйте нищо недовършено.
- Възползвайте се от възможностите за установяване на рутинно поведение: по-ефективно е да приучите учениците да реагират с очаквано поведение, отколкото да управлявате последствията.

Пример:

Учителката казва на всички ученици да приключат с подкрепителната закуска, за да продължат с урока.

Всички съдействат освен Педро. Тъй като очакванията от класа са 100% от децата да слушат, учителката казва: „Почти всички го направиха за три секунди“, тъй като тя засича времето, „Но един ученик все още се бави. Искам всички да вече да внимавате!“ Всички ученици започват да се оглеждат, за да видят кой е ученикът, който още не е изпълнил инструкцията. Учителката деликатно казва: „Съжалявам за Педро и той го прави веднага.“ За да признае, че Педро се е справил добре, учителката се обръща към него с: „Благодаря!“ (вижте техниката Положителни рамки).

Направи го отново

Целта:

Повтаряне на задача, която учениците не успяват да изпълнят успешно.

Кога се използва?:

Когато учениците не успеят да изпълнят задачата успешно.

Обяснението:

Когато учениците не успеят да изпълнят успешно дадена задача, често най-добрият избор на техника е „Направи го отново“, този път правилно.

Тази техника е ефективна, защото: Дава на ученика логична и незабавна обратна връзка; установява стандарт за върхови постижения и не дава лесно самодоволство; има успешен край, показвайки на ученика как изглежда ефективно изпълнена задача; не дава на учителя допълнителна административна работа, като обаждане на родителите за неизвършена домашна работа; може да се използва отново и отново.

1. Учениците не успяват да изпълнят успешно задача.
2. Учителят им казва да го направят отново и им казва конкретно как да го направят.
3. Ако учениците не успеят да изпълнят правилно задачата повече от веднъж, помислете как можете да им помогнете:
 - Таймер: Учителят може да използва таймер, за да мотивира учениците да се справят със задачата в рамките на зададено време.
 - Състезание с хронометър: Можете да кажете на децата, че друга група ученици е завършила задача правилно за по-малко време, за да ги мотивирате да победят.
4. Когато учениците си направя работата добре, кажете им „благодаря“ и ако сте им засеки време, можете да им кажете, че това ще бъде новият стандарт за спазване на тази рутина или дейност.

Пример:

Учениците трябва да преместят столовете в кръг за забавна задача в час по английски език, но вместо да ги повдигат от пода, те ги плъзгат и създават силен шум. Тъй като добре знаят, че не се прави така, учителят им казва да върнат столовете по старите им места и да започнат да ги местят отново, но без шум. След като подреждат кръга, учителят им благодари, за да признае, че са се справили добре.

Без заплахи

Целта:

Намаляване на броя на даваните предупреждения за сметка на безотказното им спазване. Уведомете учениците, че лошото поведение няма да бъде толерирано във вашия клас/час.

Кога се използва?:

Когато ученик не спазва правилата.

Обяснението:

Вместо да давате на учениците предупреждения всеки път, когато нарушават правилата, използвайте „Система за стимулиране“. Така учениците ще научат, че лошото поведение няма да бъде толерирано.

- Предприемете действия (вижте техниките „Система за стимулиране“ и „Какво да направя“), Важно е да не се ядосвате, защото когато сте ядосани, вероятно ще дадете няколко предупреждения и заплахи, които ще бъдат забравени от учениците и в дългосрочен план те няма да се съобразяват с тях.
- Важно е, ако давате предупреждения, винаги да ги следвате, за да вярват учениците на вашите думи.

Пример:

Габриела хвърля лист хартия в лицето на Брайън. Вместо учителката да каже на Габриела: „Следващият път, когато хвърлиш лист хартия, ще ти отнема междучасието“, тя спокойно ѝ казва да премести снимката (картинката, пионката) си от зелено в жълто.

Така Габриела разбира, че учителката не търпи неподчинение без да се чувства заплашена.

Положителни рамки

Целта:

Коригиране на учениците по положителен и конструктивен начин, за да бъдат мотивирани да се съобразяват.

Кога се използва?:

Когато ученик не спазва правилата на класа.

Обяснението:

Най-ефективно ще бъде, ако вашите намерения да коригирате поведението на ученика са формулирани по положителен и гравивен начин. Има шест правила изложени по-долу, за да постигнете това.

Пример:

1. Не използвайте прекомерна ирония или сарказъм. Вместо да кажете: „Офелия, престани да блуждаеш в пространството.“, по-добре ще прозвучи: „Офелия, имам нужда очите ти да гледат право към мен.“
2. „Невинен до доказване на противното“ – докато не разберете, че ученикът има наистина лоши намерения, останете положителен към него. Ако кажете: „Деца, почакайте малко. Помолих столовете да бъдат върнати по местата, но някои хора тук решиха да не го правят“,

това вече предполага неуважение, мързел или егоизъм. Вместо това опитайте с думите: „Деца, почакайте малко. Изглежда някои са забравили да върнат столовете си по местата.“

3. Позволете правдоподобна анонимност – Когато е възможно, коригирайте учениците си, без да използвате имената им: „Клас, проверявайте, докато не сте сигурни, че вече сте направили това, което поисках.“

4. Създайте момент и говорете позитивно – Вместо да кажете: „Все още чакам някои от вас“, кажете: „Вече виждам, че имам вниманието на почти всички.“. Също така избягвайте да използвате - „Изчакайте!“, а го заменете с- „Чакаме нека дадем нужното време на всеки.“

5. Предизвикателство!— Младите хора обичат да им се дават инструкции под формата на предизвикателство- „Да видим колко от тези хартии мога да се съберат за 12 секунди?“.

6. Говорете за очакванията и стремежите си — Когато класът се справя добре, споделете им вашите високи стремежи, така че те да усетят вашата позитивна нагласа, споделете им, че ги виждате като бъдещи президенти, лекари, художници и т.н.